

DOI: 10.7251/GFP1404017M

UDC: 347.23(497.6RS)

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
11. jun 2014.

Datum prihvatanja rada:
23. jun 2014.

Zaštita prava svojine u pravu Republike Srpske

Apstrakt: Pravo svojine kao najšira pravna vlast na stvari uživa i najsveobuhvatniju pravnu zaštitu. Autor u radu analizira zaštitu prava svojine prema Zakonu o stvarnim pravima Republike Srpske. Ovaj zakon poznaje svojinsku tužbu za vraćanje stvari (rei vindicatio), zatim tužbu iz pretpostavljene svojine (actio Publiciana) i tužbu zbog smetanja odnosno uznemiravanja (actio negatoria). Radi se o tužbama koje je poznavalo i rimsko pravo. Principi koji se odnose na zaštitu prava svojine, u osnovi, važe i za zaštitu prava suvlasnika i zajedničara.

Ključne riječi: svojina, zaštita prava svojine, vlasnik stvari, pretpostavljeni vlasnik.

Dr

Duško Medić

redovni profesor, Fakultet
pravnih nauka Panevropski
univerzitet „Apeiron“ Banja
Luka i sudija Ustavnog suda
Republike Srpske

UVOD

Svojina nije samo pravni, već je i ekonomski, socijalni, filozofski i etički pojam.¹ Naziv svojina koristi se za nekoliko pojmova različitog sadržaja. Izuzetan je značaj svojine kao pravne kategorije.² To je centralna institucija svakog pravnog sistema. Pravo svojine je jedno od temeljnih ljudskih prava i zajamčeno je ustavnim odredbama, međunarodnim dokumentima, kao i brojnim zakonskim i podzakonskim aktima.³ Ovo pravo je vrlo kompleksno, pa je teško usvojiti definiciju koja bi obuhvatala sve njegove oblike. Zakon o stvarnim pravima Republike Srpske (ZSP)⁴ svojinu definiše kao stvarno pravo koje vlasniku daje ovlašćenje da slobodno i po svojoj volji stvar drži, koristi i da s njom raspolaže, te da svakoga od tog prava isključi u granicama određenim zakonom.⁵ Kao najšira pravna vlast na

¹ O svojini šire: A. Gams, *Neka razmatranja o svojini sa stanovišta ekonomije, prava, sociologije i filozofije*, u: Zbornik radova "Promjene u pravu svojine, Transformacija društvene svojine", Sarajevo, 1990, str. 5–18; A. Gams, *Svojina*, treće dopunjeno izdanje, Beograd, 1991; R. Jelić, *Pojam i struktura osnovnog oblika svojine u našem pravu*, Beograd, 1992; R. Jelić, *Posebni oblici prava svojine u SRJ*, Beograd, 1998.

² Vidi: D. Stojanović, „Svojina kao pravni institut“, *Pravni život*, br. 10/98, str. 333–341; I. Babić, „Pravo svojine, istorijat, pojam i sadržina“, *Pravni život*, br. 11/09, str. 551–570.

³ „Kažeš li o kakvoj stvari moja je, to je najviše što kazati možeš” – Valtazar Bogišić u članu 1015 OIZ-a.

⁴ Službeni glasnik RS br. 124/08, 58/09, 95/11.

⁵ Član 17 st. 1 ZSP-a.

stvari i kao apsolutno subjektivno pravo,⁶ pravo svojine uživa najpotpuniju pravnu zaštitu koja omogućava zaštitu i drugih temeljnih prava. To pravo je osnova čovjekove slobode⁷ i međunarodno priznato ljudsko pravo⁸ koje pripada svakom čovjeku bez obzira na vjerski, socijalni, nacionalni ili bilo koji drugi status.⁹

U Ustavu Bosne i Hercegovine nema pravnog okvira za svojinsko uređenje. Međutim, nema sumnje u postojanje tržišne orijentacije i garancije prava svojine.¹⁰ Dejtonski ustav sadrži i katalog osnovnih ljudskih prava gdje spada i pravo svojine – pravo na imovinu.¹¹ Isto tako, taj ustav propisuje da Evropska konvencija o ljudskim pravima ima prioritet nad svim ostalim zakonima u Bosni i Hercegovini¹² iz čega proizlazi da pravo svojine uživa ustavne garancije.¹³ Ustav Republike Srpske (Ustav RS) propisuje da svi oblici svojine imaju jednaku pravnu zaštitu,¹⁴ da Republika uređuje i obezbjeđuje zaštitu svih oblika svojine¹⁵ i da se zakonom može ograničiti ili oduzeti pravo svojine uz pravičnu naknadu.¹⁶ Zaštitom svojine štiti se načelo pravne sigurnosti i povjerenje u pravni poredak. Ova zaštita kao ostvarenje ustavnopravnih garancija¹⁷ ima brojne aspekte i predviđena je u mnogim granama prava. Najznačajnija i najpotpunija zaštita prava svojine obezbijeđena je u građanskom, a posebno u stvarnom pravu.¹⁸ No, pravo svojine štiti se i u drugim granama prava, ustavnom, krivičnom, privrednom, radnom itd.¹⁹ Osim u sudskom postupku (parničnom, vanparničnom, izvršnom, zemljišnoknjižnom, krivičnom),²⁰ svojina uživa zaštitu i u postupku pred upravnim organima ili drugim organima javne vlasti.²¹ Isto tako, pod određenim uslovima, kada su iscrpljena sva propisana pravna sredstva pred domaćim pravnim ustanovama, svojina se štiti i pred Evropskim sudom za ljudska prava.²² I kod

⁶ Ostala stvarna prava daju svojim nosiocima samo neku parcijalnu vlast na stvarima.

⁷ R. Kovačević Kuštrimović, „Vršenje prava svojine”, *Pravni život*, br. 10/95, str. 91.

⁸ Vidi: T. Meyer, „Svojina kao ljudsko pravo”, *Pravni život*, br. 10/05, str. 381–392; D. Stojanović, „Pravo na svojinu kao univerzalno zajemčeno pravo”, *Pravni život*, br. 10/95, str. 25–47.

⁹ O istorijskom razvoju ovog instituta v. V. Čok, „Svojina kao pravo čoveka”, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 1989, str. 38–49.

¹⁰ O ustavnoj garanciji prava svojine u BiH i njenim entitetima v. P. Simonetti, *Vlasništvo i njegove transformacije, jamstvo i zaštita u ustavnom poretku Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine*, u Zborniku radova „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse”, Mostar, 2010, str. 23–26.

¹¹ Član II 3 k Ustava BiH.

¹² Član II 2 Ustava BiH.

¹³ O tome: M. Povlakić, *Transformacija stvarnog prava u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2009, str. 60–61.

¹⁴ Član 54. Ustava RS.

¹⁵ Amandman XXXII tač. 6 na Ustav RS.

¹⁶ Član 56 Ustava RS.

¹⁷ Pošto se zaštita svojine propisuje i ustavom, iz toga se najbolje vidi kolika se važnost pridaje ovom pitanju.

¹⁸ Vidi: J. Brežanski, „Zaštita prava vlasništva”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, br. 1/02, str. 295–333.

¹⁹ Svojina nije više samo kategorija privatnog, građanskog prava, ona je i kategorija javnog, prevashodno ustavnog prava. U njoj se miješaju elementi privatnog i javnog prava, koji zajedno čine suštinu prava svojine.

²⁰ U kojem će se od ovih postupaka odlučivati zavisi od pravnog osnova zahtjeva i od procesnih normi koje određuju vrstu postupka.

²¹ Npr. u upravnom postupku se odlučuje o eksproprijaciji.

²² O tome: Š. Stažnik, „Pravo vlasništva u praksi Evropskog suda za ljudska prava”, u *Stvarnopravna uređenja tranzicijskih zemalja – stanje i perspektive*, Zagreb, 2009, str. 51–66; V. Crnić-Grotić, „Zaštita prava vlasništva u međunarodnom pravu”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 22, br. 1/01, str. 364–376; N. Bodiroga-Vukobrat, „Zaštita prava vlasništva u evropskom pravu”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 23, br. 1/02, str. 201–215.

nas garancija svojine mora biti u skladu sa savremenim evropskim standardima ove zaštite ustanovljenim na osnovu člana 1 Prvog protokola na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija).²³ Priznavajući svakom pravu na mirno uživanje svoje imovine²⁴ ovdje se, faktički, štiti pravo svojine^{25, 26} Konvencija se u pravilu ne bavi sticanjem svojine, nego je njen zadatak zaštita postojeće svojine²⁷ koja je stečena u skladu sa domaćim zakonima. Po međunarodnim konvencijama od garancije svojine može se odstupiti samo kada to nalaže javni interes²⁸ utvrđen u skladu sa zakonom, uz pravičnu naknadu.²⁹ Država može ograničavati, pa i oduzimati svojinu pod uslovom da postoji proporcionalnost između postavljenih ciljeva u opštem interesu i prava samog pojedinca.

Zaštita prava svojine prema Zakonu o stvarnim pravima Republike Srpske

Stvarnopravni aspekt zaštite prava svojine koji je predmet našeg interesovanja široko je zastupljen u ZSP-u i ogleda se u više odredaba.³⁰ Pravo svojine štiti se i od javne vlasti i od privatnih lica. Svako je dužan da se uzdržava od povrede prava svojine drugog lica.³¹ Pravo svojine može se protiv vlasnikove volje oduzeti ili ograničiti samo u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom, u skladu s principima međunarodnog prava.³² Ovo pravo može u javnom interesu biti oduzeto ili ograničeno uz naknadu, u skladu sa zakonom.³³ Dakle, iako je svojina najšira, gotovo apsolutna vlast na stvari i kao takva se i štiti, ona ipak predstavlja ograničeno pravo.³⁴ Tendencija je da se adekvatnim normiranjem ostvari pravedna ravnoteža između interesa vlasnika stvari i interesa društvene zajednice.³⁵ Treće lice može povrijediti nečije pravo svojine oduzimanjem stvari vlasniku ili protivpravnim uznemiravanjem vlasnika na drugi način. Vlasnik ima pravo da svako treće lice isključi od uticaja na stvar. Stvarnopravna zaštita usmjerena je na uspostavljanje onog stanja koje je bilo prije oduzimanja stvari, odnosno uznemiravanja vlasnika u vršenju svo-

²³ Interesantno je da to pravo nije bilo sadržano u Konvenciji kada je ona stupila na snagu, već je 1952. godine usvojen ovaj protokol (stupio na snagu 1954. godine), koji proklamuje pravo na mirno uživanje imovine kao ljudsko pravo koje Konvencija štiti.

²⁴ O sadržini prava na mirno uživanje imovine (nepovredivosti prava svojine u institucionalnom smislu) v. D. Hiber, *Svojina u tranziciji*, Beograd, 1998, str. 37–44.

²⁵ E. Hašić i H. Pošković, „Neka pitanja primjene člana 1 Prvog protokola Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama”, u Zborniku radova „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse”, Mostar, 2008, str. 307. Vidi i N. Gavella, „Jamstvo vlasništva iz članka 1 Prvog protokola uz evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda”, u Zborniku radova „Evropsko privatno pravo”, Zagreb, 2002, str. 43–78; R. Kovačević Kuštrimović i M. Lazić, „Zaštita imovine prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima”, *Pravni život*, br. 10/05, str. 413–431.

²⁶ I član 17 Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka iz 1948. godine jamči pravo svakoga da sam ili u zajednici sa drugima bude vlasnik i da nikome svojina ne može biti proizvoljno oduzeta.

²⁷ Obim zaštite je širi nego u našem zakonodavstvu i sudskoj praksi.

²⁸ To je standard čija konkretna sadržina varira u vremenu i prostoru.

²⁹ Javni interes je u tim slučajevima iznad pojedinačnog interesa, ali ga ne derogira u potpunosti i zato lice kome se oduzima ili ograničava to pravo ima pravo na naknadu.

³⁰ Uporediti: R. Korlaet, „Zaštita vlasnika po propisima Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima”, *Od-vjetnik*, br. 11–12/82.

³¹ Član 17 stav 2 ZSP-a.

³² Član 2 stav 1 ZSP-a.

³³ Član 20 ZSP-a.

³⁴ Vidi: N. Gavella, „Ograničenja prava vlasništva”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 19, br. 2/98, str. 351–362.

³⁵ Kod uobličavanja sadržine svojine uvijek postoji odmjeravanje između individualnih i društvenih interesa.

jinskih ovlašćenja. Vlasnik se sa licem koje vrijeđa njegovo pravo svojine na ovakav način ne nalazi u ugovornom ili drugom obligacionom odnosu. Zato cilj te zaštite nije da vlasnik dobije naknadu vrijednosti stvari ili pričinjene štete. Osnov zaštite je ovdje pravo svojine kao najsvaeobuhvatnije stvarno pravo, a ne zaštita svojine iz nekog ugovornog odnosa. Isti sistem zaštite postoji i za pokretne i za nepokretne stvari.³⁶ Pravo svojine štiti se svojinskim tužbama.³⁷ Sadržaj svojinskog zahtjeva zavisi od toga kakva je bila povreda svojine.³⁸

ZSP poznaje svojinsku tužbu za vraćanje stvari (*rei vindicatio*), zatim tužbu iz pretpostavljene svojine (*actio Publiciana*) i tužbu zbog smetanja odnosno uznemiravanja (*actio negatoria*).³⁹ Radi se o tužbama koje je poznavalo i rimsko pravo.⁴⁰ Svojinske tužbe djeluju *erga omnes*, dakle protiv svih trećih lica koja su izvršila oduzimanje stvari ili uznemiravanje vlasnika. U parnicama koje se vode povodom ovih tužbi (*petitori* sporovi) raspravljaju se sporna pravna pitanja i to je razlika u odnosu na državinske parnice, koje se pokreću državnim tužbama. Vlasnik nema ovlašćenje da svoj vlasnički zahtjev ostvaruje putem ofanzivne samopomoći, jer bi tada postupio samovlasno. Svojinske tužbe razlikuju se od tužbi iz obligacionih odnosa. One su ustanovljene za zaštitu subjektivnog prava svojine kao apsolutnog prava. Pored navedenih, ZSP poznaje i brisovnu tužbu radi zaštite od povrede upisom u javnoj knjizi kojom se može ishoditi brisanje upisa i uspostava ranijeg stanja.⁴¹ Kod tužbi iz obligacionih odnosa štiti se svojina vlasnika kao učesnika u obligacionom odnosu (najčešće ugovornom) u ekonomskom smislu i one su usmjerene na naknadu vrijednosti stvari ili na njenu popravku odnosno davanje druge stvari iste vrijednosti umjesto dugovane odnosno na povrat neosnovanog obogaćenja.⁴² Ovdje se normama obligacionog prava štiti vlasnik kao učesnik u ugovornom ili drugom obligacionopravnom odnosu u slučaju povrede svojine uz koju se vežu posljedice građanskopravne prirode.

Svojina ne može prestati usljed nevršenja. Pravo svojine je apsolutno pravo trajne naravi i u vremenskom smislu neograničeno,⁴³ a takva prava ne zastarijevaju.⁴⁴ Međutim, to ne mora da vrijedi i za zahtjeve koji iz svojine proizlaze. U rimskom pravu (a i u njemačkom pod uticajem romanističke tradicije) smatralo se da svojina ne zastarijeva, ali da

³⁶ T. Račić, *Pravni instituti, propisi i sudska praksa u oblasti svojinskih odnosa sa registrom pojmova*, Beograd, 1983, str. 72.

³⁷ I za pravo javne svojine, po pravilu, važe norme kojima se štiti pravo svojine, ali jača zaštita ove svojine u odnosu na ostale oblike svojine predviđena je u posebnim zakonima koja uređuju dobra od opšteg interesa, ali i u nekim drugim zakonima. O tome: I. Babić, „Zaštita javne svojine“, u *Promene u pravnom sistemu*, Zbornik radova, Zlatibor, 16–19. mart 2009, Novi Sad, str. 60–61.

³⁸ D. Lazarević, *Susvojina, zajednička svojina i zaštita prava svojine*, Prvo izdanje, Beograd, 2011, str. 350.

³⁹ Prema Č. Rajačiću, to su svojinske tužbe u užem smislu. Pored njih, postoje i takve tužbe kojima se svojina štiti u posebnim okolnostima ili na specifičan način. Ovo su svojinske tužbe u širem smislu i u te tužbe spadaju prejudicijelna tužba, opoziciona tužba, izlučna tužba i brisovna tužba. Vidi: Č. Rajačić, *Stvarno pravo*, predavanja, Zagreb, 1956, str. 211.

⁴⁰ O tome: Ž. Perić, *Stvarno pravo*, Beograd, 1920, str. 162–165; D. Stojčević, *Rimsko pravo*, sveska prva, Beograd, 1960, str. 161–165; M. Horvat, *Rimsko pravo*, deveto izdanje, Zagreb, 1977, str. 148–153; A. Romac, *Rimsko pravo*, V izdanje, Zagreb, 1994, 176–179; O. Stanojević, *Rimsko pravo*, Srpsko Sarajevo, 2003, str. 198–200.

⁴¹ Članovi 56 st. 3 i 4 i 345 ZSP-a.

⁴² D. Stojanović, *Stvarno pravo*, osmo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1991, str. 183.

⁴³ To pravo postoji dok postoji sama stvar.

⁴⁴ Prigovor nekog lica da je stekao pravo svojine na nekoj stvari nije prigovor zastare nečijeg prava svojine, već prigovor da je određeno pravo svojine na stvari prestalo zbog sticanja tog prava od strane trećeg lica.

zastarijeva svojinska tužba – reivindikacija, pa je u praksi dolazilo do toga da je vlasnik stvari ostajao bez adekvatne pravne zaštite, što je dovodilo do apsurdnih situacija. Da bi se spriječilo da neko lice ima samo golo pravo svojine, ako bi došlo do eventualne zastare vlasničkog zahtjeva, kod nas je propisano da pravo na vraćanje stvari i na prestanak uznemiravanja ne zastarijevaju.⁴⁵ Kod ovih tužbi ne važe nikakvi prekluzivni rokovi i rokovi zastarjelosti. Nezastarivost vlasničke tužbe je civilizacijski i pravni standard.⁴⁶ Načelo nezastarivosti odnosi se samo na glavni zahtjev, a to je zahtjev na vraćanje stvari ili prestanak uznemiravanja. Pored glavnog zahtjeva, vlasnik može postaviti i neke sporedne zahtjeve, bilo zajedno sa glavnim zahtjevom, bilo posebnom tužbom. Ovi zahtjevi mogu zastarjeti. Početak toka i dužinu rokova za zastaru sporednih zahtjeva određuju posebne odredbe o zastarijevanju tražbina. I protivzahtjevi tuženog mogu zastarjeti, osim ako se ne zasnivaju na pravu svojine.

Vlasnička tužba na vraćanje stvari

Ovo je prava vlasnička tužba (*rei vindicatio*). Ta tužba predstavlja najvažniju tužbu za zaštitu svojine i u praksi se najčešće koristi. Predmet parnice koja se vodi po ovoj tužbi nije utvrđenje prava svojine, već predaja stvari u državinu vlasniku.⁴⁷ Državina je pretpostavka da vlasnik može vršiti svoja ovlašćenja iz svojine.⁴⁸ Zato je vlasniku i stalo da pribavi državinu stvari, kao faktičku vlast na predmetu na kome ima i pravnu vlast (svojinu).⁴⁹ Pošto tužbeni zahtjev glasi na činidbu, ta tužba spada u red kondemnatornih tužbi. Osim o vraćanju stvari, presudom se odlučuje i o sporednim zahtjevima, te o eventualnim protivzahtjevima tuženog.⁵⁰ Pravosnažnošću kondemnatorne presude nije konačno ostvareno pravo na pravnu zaštitu. Svoje pravo tužitelj će ostvariti tek kad činidba bude izvršena. Ukoliko tuženi ne postupi po nalogu suda, tužitelju preostaje da pokrene izvršni postupak kako bi ga primorao da to učini. Često se zahtjev za predaju stvari u ovoj parnici povezuje sa zahtjevom za utvrđenje prava svojine, koji ima za cilj sudsko priznavanje prava svojine tužitelju. Ovakvo kumuliranje zahtjeva u praksi izaziva dileme sa aspekta procesne korektnosti, jer je za podnošenje zahtjeva za utvrđenje prava svojine potrebno postojanje pravnog interesa, koji u ovim slučajevima može, ali i ne mora da postoji. Utvrđenje prava svojine tužitelja je prethodno pitanje od koga zavisi odluka o tužbenom zahtjevu.⁵¹ Sma-

⁴⁵ Član 126 st. 2 ZSP-a.

⁴⁶ S. Krneta, „Pravo vlasništva – normativni i praktični aspekti njegove realizacije i Aneks VII Daytonskog sporazuma“, u: *Odabrane teme privatnog prava*, Sarajevo, 2007, str. 221–222.

⁴⁷ To je logična posljedica utvrđenog prava svojine tužitelja.

⁴⁸ A. Gams u saradnji sa M. Petrovićem, *Osnovi stvarnog prava*, osmo, novim propisima prilagođeno, izdanje, Beograd, 1980, str. 259.

⁴⁹ L. Marković, *Gradansko pravo*, prva knjiga, opšti deo i stvarno pravo, drugo izdanje, Beograd, 1927, str. 425.

⁵⁰ Svojinska tužba je postojala i u klasičnom rimskom pravu i njome se štitila kviritska svojina kao najstarija vrsta rimskog prava svojine. Reivindikacijska parnica se tada odvijala u obliku formularnog procesa. O tome opširno: M. Petrak, „*Rei vindicatio* u klasičnom rimskom pravu“, u: *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić*, Zagreb, 2009, str. 365–383. U postklasičnom rimskom pravu ovu tužbu mogao je podnijeti svaki vlasnik stvari kod koga se stvar nije nalazila protiv lica koje je bilo njen držalac. O tužbama za zaštitu svojine u rimskom pravu v. E. Statovci, *Zaštita svojine – komparativna studija*, Priština, 1979, str. 81–105. Zaštita svojine kod gotovo svih evropskih pravnih sistema bazira se na rimskom sistemu.

⁵¹ Pitanje svojine u ovom sporu nije prethodno pitanje zbog koga bi sud mogao prekinuti postupak do rješenja tog pitanja. Vidi odluku Vrhovnog suda Srbije, Gzz-6/92 od 26.8.1992, u M. Srdić i D. Tatić, *Priručnik o sticanju, prometu i zaštiti prava svojine na nepokretnostima*, propisi, sudska praksa, obrasci, Beograd, 1995, str. 75–77.

tramo da je, ako postoji pravni interes⁵², poželjno i da nema prepreke uz kondemnatorni postaviti i deklaratorni zahtjev za utvrđenje prava svojine, kako bi se definitivno riješio spor o pravu svojine na određenoj stvari i unijela izvjesnost u pravne odnose stranaka.⁵³ Ipak, osnovni zahtjev je svakako zahtjev za povraćaj stvari (činidbu) i zato se ova tužba ubraja u kondemnatorne tužbe.⁵⁴

Aktivno legitimisan za podnošenje tužbe je vlasnik stvari koji nema neposrednu državinu te stvari. Prema modernoj (objektivnoj) koncepciji državnine razlikuju se neposredna⁵⁵ i posredna⁵⁶ državina stvari. Tužitelj može biti i vlasnik koji je posredni držalac, jer on nema faktičku vlast na stvari.⁵⁷ Ako tužitelj nije vlasnik, nema reivindikacijske zaštite.⁵⁸ Isto tako, ove zaštite nema i dok god vlasnik ima stvar u svojim rukama. Etažni vlasnik u pogledu posebnog dijela je aktivno legitimisan za podnošenje ove tužbe, a u pogledu cijele nekretnine pripada mu pravo zaštite kao suvlasniku stvari.⁵⁹ Graditelj građevinskog objekta, izgrađenog bez odobrenja za građenje, do legalizacije ili rušenja tog objekta na osnovu odluke nadležnog organa uživa sudsku zaštitu koja pripada vlasniku.⁶⁰ Korisnik eksproprijacije nakon sticanja prava svojine na eksproprijiranim nekretninama (pravosnažnošću rješenja o eksproprijaciji) ima pravo tražiti zaštitu stečenog prava svojine predajom u državinu nekretnine svojinskom tužbom.⁶¹ U vlasničkoj parnici teret dokaza leži na tužitelju. Vlasnik stvari mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegova svojina. On mora dokazati postojanje svih onih relevantnih pravnih činjenica na osnovu kojih je stekao konkretno pravo svojine. Nije dovoljno samo pozivanje na osnovu sticanja.⁶² Postupak dokazivanja prava svojine zavisi od toga kakva je vrsta stvari i kakav je način sticanja svojine. U slučaju originarnog sticanja, vlasnik mora da dokaže da je ispunio uslove za sticanje prava svojine na ovaj način. Ako se, pak, radi o derivativnom sticanju, vlasnik mora da dokaže pravni osnov (iustus titulus), način sticanja (modus acquirendi) i vlasništvo prethodnika, dakle čitav niz izvedenih sticanja prava svojine. Ovo ide sve do ispunjenja propisanih pretpostavki za originarno (izvorno) sticanje prava svojine nekog od tužiteljevih prednika, što

⁵² Može se smatrati da je ovaj interes najčešće naglašen samom činjenicom da tuženi odbija predaju stvari.

⁵³ Načelno, nema mjesta deklarativnom zahtjevu kada tužitelj ima mogućnost podnošenja kondemnatornog zahtjeva, ali ako za to postoji pravni interes onda je to kumuliranje dozvoljeno.

⁵⁴ To nije tužba za povraćaj svojine, kako se to pogrešno navodi u dijelu pravne literature, već za povraćaj stvari koje su svojina vlasnika – v. E. Statovci, op. cit., str. 231.

⁵⁵ Neposredni držalac je lice koje svoju faktičku vlast vrši lično ili putem pomoćnika u državnini (član 303. st. 2. ZSP).

⁵⁶ Posredni držalac je lice koje faktičku vlast na stvari vrši preko drugog lica koje po nekom pravnom osnovu ima stvar u neposrednoj državnini (član 303. st. 3. ZSP).

⁵⁷ O tome: N. Gavella, „Sadržaj vlasnikovog reivindikacijskog i publicijanskog zahtjeva te posjednikovog protuzahajeva“, *Privreda i pravo*, br. 12/81, str. 19.

⁵⁸ H. Momčinović, „Zaštita prava vlasništva“, *Zakonitost*, br. 9–10/90, str. 1074.

⁵⁹ Vidi: N. Gavella, T. Josipović, I. Gliha, V. Belaj i Z. Stipković, *Stvarno pravo*, Svezak prvi, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2007, str. 593–594.

⁶⁰ Slično i zaključak sa Savjetovanja građanskih i građansko-privrednih odjeljenja Saveznog suda, Vrhovnog vojnog suda i vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina održanog u Beogradu 28. i 29.5.1986. godine – Pregled sudske prakse, Prilog Naše zakonitosti, br. 32/87, odl. 15.

• Bespravno izgrađeni objekt predmet je prava vlasništva i uživa sudsku zaštitu – Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-279/94 od 18.2.1998, Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. 1/98, odl. 4.

⁶¹ Slično i Z. Rašović, *Stvarno pravo*, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Podgorica, 2010, str. 205.

⁶² R. Kovačević Kuštrimović i M. Lazić, *Stvarno pravo*, Niš, 2006, str. 199.

je za dokazivanje najteže (probatio diabolica – đavolsko dokazivanje),⁶³ a nekada i gotovo nemoguće. Ukoliko se radi o nekretninama koje su upisane u javnoj knjizi na imenu određenog lica, pravna pretpostavka (oboriva) je da je on i njihov vlasnik. Ako tuženi ovo negira, on mora dokazati da ta činjenica nije istinita odnosno on mora oboriti pretpostavku istinitosti upisa u javne knjige. Pošto se pravo svojine u određenim slučajevima može steći i odlukom suda ili drugog nadležnog organa,⁶⁴ tužitelj ovo pravo može dokazati i prezentovanjem sudu takve odluke. On ne mora dokazivati da je imao državinu stvari čije vraćanje traži ako je pravo svojine mogao steći i bez predaje stvari (npr. nasljednik koji još nema državinu stvari, te lice koje je derivativnim putem steklo pravo svojine na pokretnoj stvari na osnovu samog ugovora – *constitutum possessorium* i *cesio vindicationis*).⁶⁵ Tužitelj ne mora dokazivati da njegovo pravo svojine i dalje traje, jer ko tvrdi da je ovo pravo prestalo, mora to i dokazati.⁶⁶ On nije u obavezi da dokazuje pravo svojine ako ta činjenica među strankama nije sporna, a sud to neće uvažiti ako se radi o slučajevima nedozvoljenih raspolaganja.⁶⁷

Vlasnik stvari ima pravo da zahtijeva predaju stvari od svakog lica kod koga se ta stvar neovlašćeno (bespravno) nalazi, jer on time vrijeđa njegovo pravo. Za ovu parnicu je bitno da tuženi drži stvar bez odgovarajućeg pravnog osnova, čak i u slučaju kada je ta osnova ranije postojala, ali je otpala prije podnošenja tužbe. Ovdje nije od značaja na koji način je vlasnik-tužitelj ostao bez državine svoje stvari, da li ju je sam dobrovoljno predao nekom drugom licu ili mu je ta stvar ukradena ili ju je pak izgubio.⁶⁸ Od prekarijalnog držaoca vlasnik može zahtijevati predaju stvari u svako doba. Uz tužbeni zahtjev za predaju stvari ne može se postaviti alternativni tužbeni zahtjev za isplatu novčane protivvrijednosti te stvari ako za takav zahtjev nema materijalnopravne osnove.⁶⁹ Pasivno legitimisan u ovoj parnici je držalac stvari bez obzira na to da li se radi o samostalnom⁷⁰ ili nesamostalnom⁷¹ držaocu. Pomoćnik u državini⁷² nije držalac stvari i pasivno legitimisano je ono lice čiju faktičku vlast on izvršava.⁷³ Vlasnik ima pravo i od savjesnog držaoca tražiti predaju stvari,⁷⁴ osim ako je ovaj u izuzetnim slučajevima uspio da na stvari pribavi svojinu od nevlasnika.⁷⁵ Savjesni držalac dužan je predati vlasniku državinu njegove stvari u onom stanju u kakvom je bila u času kada je primio zahtjev vlasnika. S obzirom na to da tužbeni zahtjev glasi na povrat stvari, tuženi će najčešće biti neposredni držalac stvari. U slučaju da je neposredni držalac stvari i njen samostalni držalac, on ne može izbjeći položaj pasivno legitimisanog lica. Ukoliko neposredni držalac drži stvar kao nesamostalni držalac, on se

⁶³ V. Spaić, *Gradansko pravo, Opšti dio i Stvarno pravo*, Sarajevo, 1971, str. 641.

⁶⁴ Član 23 ZSP-a.

⁶⁵ O. Stanković i M. Orlić, *Stvarno pravo*, drugo izdanje, Beograd, 1982, str. 203.

⁶⁶ Č. Rajačić, op. cit., str. 213.

⁶⁷ Vidi član 3 st. 2 Zakona o parničnom postupku – ZPP (Službeni glasnik RS br. 58/03 i 85/03).

⁶⁸ Vidi: B. Vizner, *Komentar Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima*, Zagreb, 1980, str. 262.

⁶⁹ Vidi članove 403–408 ZOO-a.

⁷⁰ Samostalni držalac je lice koje drži stvar kao da je njen vlasnik (član 304. st. 1. ZSP).

⁷¹ Nesamostalni držalac je lice koje drži stvar priznajući vlast posrednog držaoca (član 304. st. 2. ZSP).

⁷² Član 306 ZSP-a.

⁷³ N. Gavella, T. Josipović, I. Gliha, V. Belaj i Z. Stipković, op. cit., str. 595.

⁷⁴ Slično i Vrhovni sud Hrvatske, Rev-29/81 od 19.5.1981, M. Žuvela, *Vlasničkopravni odnosi, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o zemljišnim knjigama*, Zagreb, 2004, str. 317.

⁷⁵ V. Spaić, *Osnovi građanskog prava II, Stvarno pravo*, treće dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Sarajevo, 1962, str. 272.

od zahtjeva da preda državinu stvari može braniti imenovanjem posrednog samostalnog držaoca čiju višu vlast priznaje i iz čije državnine izvodi svoju državinu.⁷⁶ Ovdje se radi o primjeni instituta imenovanja prethodnika (*nominatio auctoris*) koji je u ZSP unesen po ugledu na § 375. ABGB-a i član 163. st. 4. hrvatskog Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima. Posredni samostalni držalac stupanjem u parnicu postaje pasivno legitimisano lice i postupak se nastavlja između tužitelja (vlasnika) i posrednog samostalnog držaoca kao tužene strane. Ako je tuženi posredni držalac, od njega se može zahtijevati vraćanje stvari u posrednu državinu.⁷⁷ Međutim, mislimo da nema prepreka ni da se od posrednog držaoca traži da pribavi stvar od neposrednog držaoca i da je nakon toga preda vlasniku. Tužbe protiv posrednog i protiv neposrednog držaoca se međusobno ne isključuju.⁷⁸ Tužitelj pored dokazivanja prava svojine mora da dokaže i da se sporna stvar nalazi u državini tuženog⁷⁹ u vrijeme donošenja presude. Stvarnopravni karakter ove tužbe je u činjenici da je ona dozvoljena ne samo protiv lica koje je državinu oduzelo, već i protiv bilo koga ko sada drži spornu stvar. Vlasnik koji je, makar i samovoljno, stekao državinu stvari ne može u parnici tražiti da se bivšem držaocu naloži da mu tu stvar preda u državinu.⁸⁰

Vlasnik mora predmetnu stvar tako individualizovati da u pogledu identiteta ne može da bude nikakvih dilema⁸¹. Stvar povodom koje se vodi ova parnica mora biti pojedinačno određena. Stvari koje se ne mogu individualizovati ne mogu biti predmet vindikacijske tužbe.⁸² Generične stvari (koje su određene svojim rodom) npr. ne mogu biti predmet ove tužbe. U takvom slučaju može se podnijeti tužba za naknadu štete ili tužba iz neosnovanog obogaćenja. Kada bi se ovo dopustilo, vlasnik bi dobio stvar istog roda jednake vrijednosti i to je kompenzacija štete u naturi u čijoj osnovi je obligacionopravni zahtjev.⁸³ Ako se generična stvar individualizuje i odvoji od stvari iste vrste, tako da se otkloni svaka sumnja u njenu istovjetnost, tada može da bude predmet ove tužbe.⁸⁴ Zbirne stvari, takođe, ne mogu biti predmetom tužbe,⁸⁵ već samo svaka pojedinačna stvar koja se nalazi u ovom zbiru koju kao takvu treba navesti, jer zbirna stvar nije posebna stvar.⁸⁶ Individualizovanje predmeta spora treba učiniti po bitnim osobinama stvari ili nekim znacima po kojima se razlikuje od ostalih stvari iste vrste, kako bi se otklonila svaka neizvjesnost i kako ne bi došlo do spora prilikom eventualnog izvršenja. Nekretnine se najčešće označavaju podacima i oznakama iz javnih knjiga. Ukoliko to nije moguće, nekretninu treba označiti na drugi podesan način da se ona jasno raspoznaje.⁸⁷ Stvari koje ne mogu biti objekt prava svojine, sasvim razu-

⁷⁶ Član 128. st. 3. ZSP.

⁷⁷ N. Gavella, *Posjed stvari i prava*, Zagreb, 1990, str. 143.

⁷⁸ Z. Rašović, op. cit., str. 201.

⁷⁹ Član 127 st. 1 ZSP-a.

⁸⁰ Vrhovni sud Hrvatske, Rev-121/88 od 8.9.1988, Pregled sudske prakse, Prilog Zakonitosti, br. 43/89, odl. 39.

⁸¹ Član 127 st. 2 ZSP-a.

⁸² E. Statovci, op. cit., str. 243.

⁸³ D. Petrović, „Građansko-pravna zaštita svojine“, u: Zbornik radova „Promjene u pravu svojine, Transformacija društvene svojine“, Sarajevo, 1990, str. 66.

⁸⁴ Određena količina generičnih stvari treba da je posebno obilježena i na taj način dovoljno određena.

⁸⁵ Moguće je da će se u budućnosti i takvim grupama stvari, radi potreba tržišne ekonomije, dozvoliti da budu objekti stvarnog prava, pa tako i predmet ove tužbe, a to bi otvorilo mnoge dileme oko dokazivanja njihovog identiteta.

⁸⁶ Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-3872/94 od 12.1.1995, u Z. Rašović, op. cit., str. 213.

⁸⁷ Vidi o tome mišljenje B. Hrvatina, „Stjecanje prava vlasništva na nekretninama i zaštita prava vlasništva“, *Informator* br. 4704–4705, str. 20–22.

mljivo ne mogu biti ni predmet ove tužbe. Objekt prava svojine mora u stvarnosti postojati da bi se povodom njega vodila vlasnička parnica. Ovom tužbom ne može se tuženom nalagati nemoguća činidba odnosno nešto što ne može ispuniti, primjera radi, vraćanje propale ili nestale stvari odnosno stvari koja je izgubila upotrebnost. Tužbeni zahtjev mora biti određen i u pogledu same stvari, a i u pogledu načina njenog vraćanja.⁸⁸ Prava ne mogu biti predmet ove tužbe. Državina prava se može vindicirati samo drugim vrstama vindikacije.⁸⁹

Ako tuženi napusti državinu stvari nakon što je parnica počela teći (litispendencija), pasivna legitimacija mu ne prestaje. Sud ga u ovakvom slučaju može obavezati na naknadu pune vrijednosti stvari⁹⁰. Da bi uspio u parnici, tužitelj će morati dokazati postojanje državine tuženog do tog vremena. Ukoliko je tuženi napustio državinu stvari prije litispendencije, on više nije pasivno legitimisan za učešće u ovoj parnici. Tada se tužbeni zahtjev tužitelja odbija, a tužitelju ostaje mogućnost zahtjeva za naknadu eventualne štete ako su za to ispunjene pretpostavke⁹¹. U slučaju da u vrijeme pokretanja parnice tuženi nije bio držalac stvari, ali to tokom postupka postane, sud može u odnosu na njega usvojiti tužbeni zahtjev, zbog toga što se presuđuje na bazi činjenica koje postoje u momentu zaključenja glavne rasprave.⁹² Ako je tuženi zavarao tužitelja time što je lažno tvrdio da drži spornu stvar, on odgovara za svu štetu koja je nastala zbog takvog ponašanja.⁹³

Prigovori držaoca

Držalac ima pravo da odbije predaju stvari vlasniku ako ima pravo na državinu.⁹⁴ To pravo može biti obligacionopravne, stvarnopravne ili neke druge prirode.⁹⁵ On se protiv zahtjeva tužitelja može braniti peremptornim i dilatornim prigovorima.⁹⁶ Peremptorni prigovori negiraju i trajno onemogućuju zahtjev tužitelja, dok ga dilatorni prigovori zaustavljaju. Radi se o prigovorima materijalnopravne prirode, jer se njima osporava zahtjev tužitelja za predaju stvari. Peremptornim prigovorima se zahtjev tužitelja negira zbog nedostatka aktivne ili promašene pasivne legitimacije. Ovim prigovorima može se npr. dokazivati da je pravni posao na kome tužitelj zasniva sticanje prava svojine ništav ili da na tužitelja pravo svojine nije prenio vlasnik stvari itd. To su prigovori kojima se osporava sticanje prava svojine tužitelja. Isto tako, ovim prigovorima može se dokazivati da je pravo svojine tužitelja prestalo, dakle, ne osporava se da je to pravo nekada postojalo, ali se ističe da je u vrijeme vođenja postupka, zbog određenih okolnosti, to pravo prestalo postojati. Najčešći peremptorni prigovori su da je tuženi stekao svojinu poslije tužitelja (održajem,

⁸⁸ O. Jelčić, „Zaštita prava vlasništva“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 21, br. 1/00, str. 331.

⁸⁹ O tome: M. Petrak, „Predmet dokazivanja (thema probandi) u reivindikacijskim parnicama u klasičnom rimskom pravu i suvremenim europskim stvarnopravnim sustavima“, u: Liber amicorum Nikola Gavella, *Građansko pravo u razvoju*, Zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emeritusa Nikole Gavelle, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 838.

⁹⁰ Član 127 st. 3 ZSP-a.

⁹¹ Slično i Vrhovni sud Hrvatske, Rev-1730/90 od 21.11.1990, Pregled sudske prakse, Prilog Zakonitosti, br. 51, odl. 35.

⁹² O tome: S. Triva, V. Belajec i M. Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 1986, str. 460 i dr.

⁹³ Analogno i član 162 st. 3 Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima Republike Hrvatske (Narodne novine br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09).

⁹⁴ Član 128 st. 1 ZSP-a.

⁹⁵ B. Radošević, „Građanskopravna zaštita prava svojine“, *Pravni život*, br. 11/07, str. 564.

⁹⁶ Pored njih tuženi može istaći i više procesnih prigovora koji nisu predmet našeg razmatranja.

od nevlasnika i sl.), zatim da je tužitelj otuđio stvar u svoje ime iako nije bio vlasnik, a poslije da ju je stekao u vlasništvo, te da je tužitelj prodao nekretninu, a da tuženi još nije stekao pravo svojine upisom u zemljišnu knjigu.⁹⁷ Protiv ove tužbe tuženi se može braniti i prigovorom promašene pasivne legitimacije, ako stvar koja je predmet spora nije u njegovoj državini odnosno ako je ta stvar u međuvremenu propala, uništena ili potrošena. Diltorni prigovori zaustavljaju zahtjev tužitelja. Ovim prigovorima tuženi ne osporava tužitelju pravo svojine na stvari niti spori da spornu stvar drži, ali tvrdi da za svoju državinu ima propisno ovlašćenje. Primjera radi, ono može da se bazira na nekom obligacionom odnosu sa tužiteljem (npr. zakup, posluga), pod uslovom da vrijeme državine još nije proteklo. Isto tako, tuženi se može braniti da stvar drži kao imalac nekog stvarnog prava, kao npr. prava plodouživanja, upotrebe, zaloga na pokretnoj stvari, itd. koje mu takođe daje ovlašćenje za držanje stvari. Radi se o pravima na tuđoj stvari, a nije od uticaja da li je pravo stečeno na osnovu ugovora sa tužiteljem, odlukom suda ili na osnovu zakona. Ako vraćanje stvari traži lice koje je svojinu i posrednu državinu steklo prenosom zahtjeva za vraćanje stvari, razumljivo je da tuženi može prema tom licu istaći sve prigovore prava na državinu koje je imao i prema ranijem vlasniku.⁹⁸

Položaj savjesnog držaoca

Savjestan držalac je onaj koji ne zna ili ne može znati da nema pravo na državinu. Savjesnost državine se pretpostavlja.⁹⁹ Da li se radi o savjesnom ili nesavjesnom držaocu treba utvrditi u svakom konkretnom slučaju, jer je pozicija savjesnog držaoca povoljnija od pozicije nesavjesnog držaoca.¹⁰⁰ Primjera radi, ako se radi o prekarijumu koji traje do opoziva, prekarista do opoziva ima položaj savjesnog držaoca, a ako tada uskrati vraćanje stvari vlasniku, postaje nesavjestan držalac.¹⁰¹ Vlasnik je ovlašćen zahtijevati predaju stvari i od savjesnog držaoca, koji njegovu stvar drži bez pravnog osnova. Međutim, samo vraćanje stvari ne može u potpunosti da zadovolji vlasnika. Zato je regulisano kakve obaveze ima savjesni držalac prema vlasniku u odnosu na plodove i koristi koje je stvar dala od njenog oduzimanja do povratka na osnovu zahtjeva vlasnika, te kakva je odgovornost savjesnog lica u pogledu pogoršanja i propasti stvari. Takođe, propisana su pravila i u pogledu troškova koje je savjesni držalac imao povodom stvari za vrijeme njenog držanja. Savjestan držalac predaje stvar vlasniku sa plodovima koji još nisu ubrani.¹⁰² Ovi plodovi su sastavni dijelovi vlasnikove stvari i pripadaju vlasniku. Odvojeni plodovi za vrijeme savjesnog držanja sporne stvari pripadaju držaocu, jer je on vjerovao da je vlasnik stvari. Pored prirodnih, on ima pravo i na civilne plodove (npr. najamninu). Vlasnik nema pravo na naknadu za ubrane, otuđene ili potrošene plodove. No, on ima pravo da vrijednost tih plodova i drugih koristi koje je držalac imao od stvari odbije od onih troškova na koje savjesni držalac ima pravo, prema cijenama u vrijeme presuđenja. Savjesni držalac nije dužan platiti naknadu za upotrebu i koristi koje je imao od stvari, a ne odgovara ni za

⁹⁷ „Kupac kome je na temelju valjanog pravnog posla nekretnina predana, iako nije stekao vlasništvo, jer nije izvršen upis u zemljišne knjige, može se s uspjehom protiviti zahtjevu vlasnika za povrat prodane stvari” – Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1060/91 od 26.9.1991, Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, 1993, odl. 10.

⁹⁸ Član 128 st. 2 ZSP-a.

⁹⁹ Član 312 stav 4 i 5 ZSP-a.

¹⁰⁰ Obim odgovornosti zavisi od kvaliteta državine.

¹⁰¹ Analogno i Vrhovni sud Vojvodine, Rev-758/86 od 10.12.1986, Sudska praksa, br. 5/87, str. 38.

¹⁰² Član 129 st. 1 ZSP-a.

pogoršanje i eventualnu propast stvari koji su nastali za vrijeme takve državine.¹⁰³ Kod upotrebe identitet stvari ostaje očuvan uz moguće smanjenje njene vrijednosti zbog upotrebe.¹⁰⁴ Ovaj držalac treba vratiti stvar vlasniku u onom stanju u kojem se stvar nalazi u momentu podnošenja tužbe.

On ima pravo na određene troškove koje je imao povodom stvari. Kada ovo ne bi bilo predviđeno, vlasnik bi se na njegov račun neosnovano obogatio. Savjesni držalac ima pravo na naknadu nužnih troškova za održavanje stvari, te korisnih troškova u mjeri u kojoj je vrijednost stvari povećana.¹⁰⁵ Pravo na ovu naknadu uređeno je opštim pravilima obligacionog prava. Nužni troškovi su oni koji su neophodni za samo održanje stvari i bez njih bi stvar propala u cijelosti ili djelimično (određuju se po objektivnom kriterijumu). Ovdje spadaju i troškovi koje je držalac imao ispunjavajući i određene obaveze u pogledu stvari, koje mogu biti privatnopravne i javnopravne prirode. Smatra se da bi ove troškove preduzeo i sam vlasnik da je imao državinu te stvari. Radi se o troškovima popravke stvari, tekućeg i investicionog održavanja, plaćanja poreza i tome slično. Pravo savjesnog držaoca na naknadu tih troškova postoji samo ako rezultat (efekat) još postoji, ako se njihovim snošenjem stvar održala. Korisni troškovi su oni koji nisu neophodni, ali kojima se povećava vrijednost određene stvari. Da li je u konkretnom slučaju došlo do povećanja vrijednosti stvari prosuđuje se prema objektivnom (tržišnom) kriterijumu. Savjesni držalac ima pravo na naknadu za iznos za koji se objektivno povećala vrijednost stvari. Ipak, ako je potrošio manje od povećanja vrijednosti stvari, on ima pravo samo na naknadu troškova koje je zaista imao. Luksuzni su oni troškovi koji su učinjeni radi svog zadovoljstva ili uljepšavanja stvari. To su troškovi subjektivne prirode, koje vlasnik ne bi snosio da se stvar kod njega nalazila. U principu, savjesni držalac nema pravo na ove troškove, ali ako je usljed toga došlo do povećanja vrijednosti same stvari, imao bi pravo na naknadu (dakle, ako su istovremeno i korisni). Savjesni držalac ima pravo da ono što je učinjeno radi zadovoljstva ili uljepšavanja stvari odvoji od stvari i zadrži za sebe, ako se to može uraditi bez oštećenja stvari (*ius tollendi*).¹⁰⁶ Ono što se ne može odvojiti i dalje je dio vlasnikove stvari i mora se predati vlasniku. Pravo na nužne i korisne troškove savjestan držalac će moći ostvariti samo ako se vlasniku može izvršiti povrat stvari. U situaciji kada vlasnik ne može dobiti u državinu svojju stvar, ni ovaj držalac razumljivo nema pravo na naknadu.

Savjesni držalac ima pravo retencije (zadržanja) vlasnikove stvari dok mu se ne nadoknadi iznos nužnih i korisnih troškova koje je imao u vezi sa održavanjem stvari.¹⁰⁷ Prigovor prava zadržanja je materijalnopravni prigovor koji je sredstvo odbrane za tog držaoca, ali i sredstvo pritiska na vlasnika stvari. To pravo ne pripada posrednom držaocu stvari. Naravno, pravo zadržanja se može koristiti samo ako su ti troškovi veći od koristi koje je savjesni držalac imao od stvari. Vrijednost plodova i drugih koristi koje je držalac imao od

¹⁰³ Član 129 st. 2 ZSP-a. To je iznimka od opštih pravila o odgovornosti za štetu.

¹⁰⁴ Vidi Zaključak sa savjetovanja građanskih i građansko-privrednih odjeljenja bivšeg Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda od 13. i 14. 6.1984, Zbirka sudskih odluka, 1984, knjiga IX, sveska 2, str. 34.

¹⁰⁵ Član 129 st. 3 ZSP-a. Zakon ne daje definiciju nužnih i korisnih troškova, osim što su kao nužni troškovi navedeni oni za održavanje stvari, a kao korisni oni koji vrijednost stvari povećavaju.

¹⁰⁶ Član 129 st. 4 ZSP-a.

¹⁰⁷ Član 129 st. 5 ZSP-a.

stvari odbiće se od troškova koje držalac osnovano traži.¹⁰⁸ Troškovi i vrijednost plodova obračunavaju se prema cijenama u vrijeme presuđenja.¹⁰⁹ Ovdje se primjenjuju opšta pravila o zadržanju,¹¹⁰ a to znači da savjestan držalac ne može koristiti to pravo u pogledu onih stvari vlasnika koje se ne smiju zadržati. Pravo zadržanja – retencije može se vršiti ne samo kad se drži dužnikova pokretna stvar već i kad se drži dužnikova nekretnina.¹¹¹ Ako ne dobije naknadu za troškove koja mu pripada, savjesni držalac ima pravo na namirenje iz vrijednosti zadržane stvari po pravilima o namirenju. Pozivajući se na pravo zadržanja taj držalac mora istovremeno postaviti i određeni zahtjev za naknadu troškova da bi sud mogao o tome donijeti odluku. Potraživanje troškova na koje savjesni držalac ima pravo zastarijeva u roku od tri godine od dana predaje stvari vlasniku.¹¹² Zahtjev za troškove može se postaviti u istoj parnici koja se vodi radi vraćanja stvari, a može se postaviti i samostalno. Propuštanjem ovog roka gubi se pravo na zahtjev za prinudno izvršenje obaveze, jer se ta obligacija pretvorila u naturalnu obligaciju.

Položaj nesavjesnog držaoca

Nesavjestan držalac zna ili može znati da mu ne pripada pravo na državinu stvari. Savjestan držalac postaje nesavjestan od dostavljanja tužbe, ako sud usvoji tužbeni zahtjev, a vlasnik ima pravo da dokazuje da je savjestan držalac postao nesavjestan i ranije.¹¹³ Nesavjestan držalac vraća stvar vlasniku u onom stanju u kakvom se nalazila u momentu zasnivanja državine. Za razliku od savjesnog držaoca, on odgovara i za faktička raspolaganja. Zato je dužan da vrati stvar sa svim plodovima (prirodnim i civilnim) koje je stvar dala za vrijeme njegove državine, a obavezan je naknaditi vlasniku vrijednost i onih plodova koje je potrošio, otuđio ili propustio da ubere.¹¹⁴ Novčana naknada za plodove koje je nesavjestan držalac potrošio, otuđio ili uništio, kao i za plodove koje je propustio da ubere određuje se prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke.¹¹⁵ Nesavjestan držalac je „kriv” što je držao stvar iako nije bio ovlašćen da je drži, pa vlasnik može od njega zahtijevati i ono što od savjesnog ne bi mogao.¹¹⁶ Neubrani plodovi još nisu samostalna stvar, oni su sastavni dio glavne stvari i dijele sudbinu vindikacije sa tom stvari, pa se ne može tražiti njihova predaja niti naknada. Ako se radi o individualno određenom plodu koji je samostalna stvar, zahtjev vlasnika je stvarnopravne naravi, a u slučaju ubranih plodova određenih po rodu (generičkih) koji nisu individualno određene stvari, zahtjev je obligacionopravne prirode. Plodovi po rodu treba da se vlasniku vrate po vrsti, broju i količini, što u stvari znači naknadu materijalne štete uspostavom ranijeg stanja.¹¹⁷ Isto tako, nesa-

¹⁰⁸ Član 129 st. 6 ZSP-a.

¹⁰⁹ Član 129 st. 7 ZSP-a.

¹¹⁰ Vidi članove 286–289 ZOO-a.

¹¹¹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-933/00 od 29.1.2002, u N. Gavella, T. Josipović, I. Gliha, V. Belaj i Z. Stipković, op. cit., str. 610.

¹¹² Član 129 st. 8 ZSP-a.

¹¹³ Član 130 st. 7 ZSP-a.

¹¹⁴ Član 130 st. 1 i 2 ZSP-a. „U slučaju naknade protivvrednosti ubranih i potrošenih plodova nesavesni držalac duguje kamatu od dana prispeća i branja plodova pa do isplate” – Vrhovni sud Vojvodine, Rev-644/86 od 5.11.1986, Sudska praksa, br. 10/87, str. 35.

¹¹⁵ Zaključak sa savjetovanja građanskih i građansko-privrednih odjeljenja bivšeg Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda od 1. i 2.6.1988. godine – v. A. Radovanov, *Načelni stavovi i pravna shvatanja*, Novi Sad, 2000, str. 253–255.

¹¹⁶ N. Gavella, *Posjed stvari i prava...*, str. 149.

¹¹⁷ Naturalna restitucija iz člana 185 stav 1 ZOO-a.

vjestan držalac ima obavezu i da nadoknadi štetu koja je nastala pogoršanjem ili propašću stvari, jer je to česta posljedica njene upotrebe. Izuzetak postoji jedino u slučaju ako bi ta šteta nastala i da se stvar nalazila kod samog vlasnika.¹¹⁸

Nesavjestan držalac ima pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova. Pri tome je relevantno da li bi te nužne troškove imao i vlasnik da se stvar nalazila kod njega, dok je kod korisnih troškova bitno da su oni objektivno korisni za samog vlasnika (subjektivan kriterijum koristi).¹¹⁹ Ovaj držalac nema pravo na naknadu luksuznih troškova, osim ako je vrijednost stvari objektivno povećana za vlasnika.¹²⁰ To je razlika u odnosu na ZOSPO, koji ovo nije predviđao.¹²¹ Kao i savjesni, i nesavjesni držalac ima pravo na odnošenje (ius tollendi) na osnovu kojeg može da uzme sebi ono što je na ime tih troškova dodato stvari, pod uslovom da se to može odvojiti od stvari bez njenog oštećenja. Ovo pravo se može vršiti i protiv vlasnikove volje. Rok zastare za potraživanja nesavjesnog držaoca iznosi tri godine od dana predaje stvari vlasniku. Isti rok određen je i kada se radi o zahtjevima vlasnika za naknadu za ubrane plodove koje je nesavjesni držalac potrošio ili otuđio i za plodove koje je propustio da ubere, te za zahtjev za predaju ubranih plodova određenih po rodu.¹²² U tim slučajevima se isključuje primjena odredbe ZOO-a o zastarijelošću potraživanja. Navedeni rok ne odnosi se na zahtjev vlasnika za predaju ubranih plodova koji po svojim osobinama predstavljaju samostalnu stvar. Pravo vlasnika da od nesavjesnog držaoca zahtijeva predaju takvih plodova može se ostvariti tužbama za zaštitu prava svojine koje ne zastarijevaju.¹²³

Tužba iz pretpostavljene svojine

Ovdje se ne radi o pravoj vlasničkoj tužbi, jer tužitelj umjesto prava svojine treba dokazati, kako to zakon navodi, pretpostavljenu svojinu (publicijanska tužba, actio Publiciana).¹²⁴ Dakle, mada petitorna, to nije tužba vlasnika, već lica čija se državina bazirala na činjenicama uz koje zakon vezuje pretpostavku svojine. Ova tužba je u najvećoj mjeri slična reivindikaciji i alternativno je sredstvo vlasničkopravne zaštite. Kao i ostale vlasničke tužbe, vodi porijeklo iz rimskog prava, a ime je dobila po pretoru Publicijusu pred kraj Republike.¹²⁵ Pošto je veoma korisna, jer omogućava postizanje cilja bez posebnog tereta dokazivanja i bez strogog formalizma, poznaju je sva moderna prava. Sadržaj tužbenog zahtjeva je identičan sa pravom vlasničkom tužbom, a razlika postoji u tome što se zahtjev ne temelji na pravu svojine, nego na pretpostavci postojanja tog prava u vrijeme oduzimanja državine, kako se to ističe u zakonu. Radi se o presumpciji koju tuženi može obarati. Pretpostavljeni vlasnik ne dokazuje pravo svojine već pravne činjenice uz koje se vezuje pretpostavka o postojanju svojine. Tužitelj u postupku mora dokazati pravni osnov

¹¹⁸ Član 130 st. 3 ZSP-a.

¹¹⁹ Član 130 st. 4 i 5 ZSP-a.

¹²⁰ Član 130 st. 6 ZSP-a.

¹²¹ Vidi član 39 ZOSPO-a.

¹²² Član 130 st. 8 ZSP-a.

¹²³ Zaključak sa savjetovanja građanskih i građansko-privrednih odjeljenja bivšeg Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda od 1. i 2.6.1988. godine – v. A. Radovanov, op. cit., str. 253–255.

¹²⁴ Član 131 st. 1 ZSP-a.

¹²⁵ O tome: Ž. Bujuklić, *Forum romanum, Rimska država, pravo, religija i mitovi*, Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2006, str. 102–103.

i zakonit način sticanja svoje državine (savjesnost državine se pretpostavlja, a treba postojati za sve vrijeme trajanja), te da se sporna stvar nalazi kod tuženog i identitet stvari.¹²⁶ Pretpostavka svojine ne djeluje u korist lica koje nije bilo savjesni držalac.¹²⁷ Prema tome, tužitelj je lice koje pretenduje da ima svojину i on dokazuje one činjenice iz kojih se vidi njegova pravna osnova za državinu. Razumljivo je da se sa ovom tužbom ne može uspjeti protiv vlasnika. Stranke, dakle, sučeljavaju svoje pravne osnove na državinu, a imalac jačeg osnova može se koristiti pretpostavkom svojine. Međutim, ovdje se opravdano može postaviti pitanje da li je pravni osnov publicijanske tužbe zaista pretpostavljena svojina, kao što se to navodi u ZSP ili samostalna kvalifikovana državina i jače pravo na državinu stvari. Smatramo da osnov tužbe ne može biti nešto što se pretpostavlja, nego da je pravni osnov ove tužbe upravo jače pravo na državinu.¹²⁸ Zbog toga smo mišljenja da sam naziv te tužbe ne odražava njenu pravu suštinu, a od toga svakako zavisi i činjenica koja su lica aktivno i pasivno legitimisana za učešće u ovoj parnici. Smatramo da je publicijansku tužbu pravilnije nazvati tužbom po osnovu jačeg prava na državinu stvari. Ratio tužbe je u činjenici da je dokazivanje svojine, pogotovo svojine prednika, zbog određenih okolnosti nekada gotovo nemoguće (probatio diabolica), pa je položaj tužitelja u ovoj parnici olakšan. Zato se tom tužbom često koristi i sam vlasnik. Pravosnažno okončanje ove parnice ne predstavlja smetnju da stranke nakon toga podnesu vlasničku tužbu za povrat stvari, jer je dokazana svojina, kao najšire pravo, jača od dokazanog jačeg prava na državinu. Tuženi je držalac stvari, a irelevantno je da li je do državine došao neposredno od tužitelja ili od trećeg lica. Tužitelj ima obavezu da dokaže da tuženi drži spornu stvar, a na tuženom je da dokaže da je njegova pravna osnova državine jača ili bar ista sa tužiteljevom. Ovom tužbom, kao i pravom vlasničkom, može se tražiti vraćanje samo individualno određene stvari. Pri tome, nije od uticaja da li se radi o pokretnoj ili nepokretnoj stvari.

ZSP daje kriterijume za ocjenu koja od stranaka ima jaču pravnu osnovu u određenim situacijama.¹²⁹ Tako, u slučaju da se oba lica smatraju pretpostavljenim vlasnicima, kako to navodi zakon, jaču pravnu osnovu ima lice koje može dokazati svog nesumnjivog prednika.¹³⁰ Ako obje stranke to mogu uraditi ili pak ne može nijedna od njih, jača je pravna osnova onog lica koje je spornu stvar steklo teretno (npr. kupoprodajom, zamjenom) u odnosu na lice koje je stvar steklo besteretno (npr. poklonom). U situaciji kada su pravne osnove iste jačine, prioritet ima ona strana kod koje se stvar nalazi ili kojoj je stvar prvo predata (primjena maksime koja datira iz rimskog prava – u slučaju ravnog prava stvar pripada držaocu). Na odnose pretpostavljenog vlasnika i savjesnog i nesavjesnog držaoca na odgovarajući način primjenjuju se odredbe zakona koje regulišu odnose vlasnika i ovih držalaca.¹³¹ Tuženi protiv ovog zahtjeva, kao i protiv reivindikacijskog, može izjaviti peremptorne i dilatorne prigovore. Pored toga, zbog pravne prirode ove tužbe, tuženom stoje na raspolaganju i neki specifični prigovori. Oni se odnose na prigovor prava svojine, odnosno jačeg ili istog pravnog osnova na državinu, te prigovore kojima tuženi negira da

¹²⁶ Vidi član 131 st. 3 ZSP-a.

¹²⁷ Član 131 st. 4 ZSP-a.

¹²⁸ O tome šire: S. Mulabdić, Teorijski i praktični aspekti publicijanske tužbe, Pravna misao, br. 3-4/11, str. 15-21.

¹²⁹ Član 131 st. 2 ZSP-a. U modernim pravima je prihvaćeno stanovište da kriterijume o tome treba odrediti zakonskom normom, a ne prepustiti u potpunosti odluci suda.

¹³⁰ Ovo je novina u odnosu na ZOSPO.

¹³¹ Član 131 st. 5 ZSP-a.

je tužitelj imao kvalifikovanu državinu stvari ili da je ta državina do trenutka oduzimanja izgubila ta svojstva. Ukoliko je među strankama već riješen spor u pogledu svojine stvari, razumije se da nema mjesta podnošenju ove tužbe.

Tužba zbog smetanja odnosno uznemiravanja

Povreda prava vlasništva može biti izvršena ne samo oduzimanjem stvari iz državine, nego i radnjama koje uznemiravaju vlasnika stvari u vršenju njegovih ovlašćenja. Negatorna tužba (*actio negatoria*) je vlasnička tužba koja se podiže u slučaju protivpravnog uznemiravanja vlasnika.¹³² Dakle, ovdje nije došlo do oduzimanja sporne stvari iz vlasnikove državine, već do smetanja prava svojine na drugi način odnosno parcijalne povrede svojine.¹³³ Zbog toga se ova tužba razlikuje od reivindikacione i publicijanske, jer je usmjerena na postizanje potvrde o nepostojanju prava na stvari koji ističe tuženi.¹³⁴ Osnova za podnošenje te tužbe leži u isključivosti prava svojine. Vlasnik (ili pretpostavljeni vlasnik) ima ovlašćenje da štiti pravo svojine od svih uznemiravanja koja nemaju pravne osnove. Nije od značaja da li je uznemiravanjem pričinjena šteta i da li za to postoji krivica lica koje ga vrši (to može biti od uticaja u eventualnoj parnici za naknadu štete).¹³⁵ Radnje koje se kvalifikuju kao uznemiravanje mogu biti različite. Uznemiravanje može da se zasniva na pozitivnoj radnji (činjenju) ili na nekom propuštanju (nečinjenju) trećeg lica da uradi ono na što bi, inače, bio obavezan.

Da li neka radnja odnosno propuštanje predstavlja uznemiravanje određuje se zavisno od okolnosti svakog konkretnog slučaja. Verbalno uznemiravanje ne predstavlja osnovu za negatornu tužbu. Protiv takvog uznemiravanja vlasnik se može štiti tužbom za utvrđenje ili državinskom tužbom. Uznemiravanja moraju biti protivpravna odnosno takva koja su preduzeta bez ovlašćenja ili koja se ne zasnivaju na zakonskim ograničenjima prava svojine. Nije relevantno uznemiravanje koje je posljedica prirodnog ili slučajnog događaja odnosno više sile. Uticaji na stvar mogu poticati od radnje trećeg lica ili od stanja i osobina stvari koju to lice drži, a i od napravljenog uređaja. Odgovornost trećeg lica za stvari ima opravdanje u tome što vlasnik koji je ovlašćen da disponira i koristi stvar, pored mogućnosti da izvlači koristi iz nje, ima i obavezu da odgovara za opasna stanja koja iz te stvari proizlaze. Najčešće se uznemiravanje vrši na nekretninama vlasnika,¹³⁶ ali se to može desiti i na pokretnim stvarima.¹³⁷ Ovlašćenja koja sadrži pravo svojine na nekretninama odnose se i na vazdušni prostor iznad nekretnina u mjeri koja je potrebna za njihovo normalno korišćenje.¹³⁸ Broj radnji kojima se može vršiti uznemiravanje faktički je neograni-

¹³² Član 132 st. 1 ZSP-a. Formula ove tužbe je u rimskom pravu bila sastavljena negativno zbog čega se smatra da je po njoj i dobila ime – v. I. Babić, *Građansko pravo – Uvod u građansko pravo i Stvarno pravo*, Banja Luka, 2008, str. 247.

¹³³ U rimskom pravu ova tužba je služila kviritskom vlasniku protiv trećeg lica koje je prisvajalo neko pravo ili na drugi način smetalo vlasniku, iako nije osporavalo njegovo pravo svojine. Tužbeni zahtjev je bio usmjeren na to da se utvrdi da tuženom ne pripada pravo koje je prisvajao. Vidi: D. Stojčević, *Rimsko pravo*, sveska prva, sedmo izdanje, Beograd, 1960, str. 164.

¹³⁴ Negatorna tužba ima određene sličnosti sa tužbom zbog smetanja državine. Kada proteknu prekluzivni rokovi za državinsku zaštitu, može se podnijeti negatorija koja ne zastarijeva.

¹³⁵ Nije bitno da li tuženi vrši uznemiravanje namjerno ili u uvjerenju da na to ima pravo.

¹³⁶ Tada postoji isključiva nadležnost suda na čijem području se one nalaze.

¹³⁷ O tome: D. Lazarević, *Službenosti i susedsko pravo*, Prvo izdanje, Beograd, 2011, str. 468.

¹³⁸ Vrhovni sud Vojvodine, Rev-347/88 od 20.4.1988, Sudska praksa, br. 11/88, str. 32.

čen. Uznemiravanje treba da ima trajan karakter. Potrebno je da se preduzetim radnjama stvori trajno stanje ili da se te radnje ponavljaju odnosno da se može s osnovom očekivati da će se one opet ponoviti.¹³⁹ Negatornom tužbom ne štiti se svojina od nečega što je bilo i prošlo¹⁴⁰ Cilj ove zaštite je suzbijanje svake pretenzije trećih lica u odnosu na vlasnikovu stvar koja bi dovela do uznemiravanja ili smetanja faktičke realizacije vlasničkih ovlašćenja. Treće lice ne mora da vrši ove radnje u cilju prisvajanja nekog prava. Vlasnik želi prestanak protivpravnog uznemiravanja i njegov zahtjev treba da bude postavljen u ovom pravcu. Nije potrebno da se postavlja i zahtjev za utvrđenje da tuženom ne pripada pravo koje prisvaja, odnosno čiji sadržaj izvršava, osim ako se za to nema poseban pravni interes. U zavisnosti od načina uznemiravanja, tužitelj će tražiti uspostavljanje stanja koje je postojalo prije uznemiravanja ili prestanak radnji kojima se uznemiravanje vrši. Pri tome je dovoljno da se stvori takvo stanje u kome uznemiravajuće djelovanje više neće postojati. Troškovi uspostave ranijeg stanja padaju uvijek na teret tuženog, bez obzira na njegovu krivicu. Uspostava prijašnjeg stanja može se naložiti na način da tuženi ukloni izvor uznemiravanja ili da uradi radnju o svom trošku kojom će stvar tužitelja dovesti u stanje koje je postojalo prije uznemiravanja. Negatornom tužbom traži se i zabrana takvog ili sličnog uznemiravanja u budućnosti ako se prema prilikama može osnovano očekivati da će se ono ponoviti.

Najveći broj uznemiravanja svojine vlasnika nekretnina potiče od prekomjernih imisija koje otežavaju korišćenje nekretnina preko uobičajene mjere s obzirom na namjenu nekretnina i na mjesne prilike ili koje izazivaju znatniju štetu.¹⁴¹ Odgovornost za štetu nastalu usljed prekomjernih imisija zasniva se na povredi „norme tolerancije” između susjeda.¹⁴² To nije odgovornost za krivicu, niti odgovornost iz zle namjere, niti zbog vršenja prava protivno njegovom cilju, već po osnovu uspostavljanja ravnoteže između dva ili više privatnih interesa.¹⁴³ U slučaju prekomjernih imisija prema standardu mjesnih prilika,¹⁴⁴ tuženi se može obavezati da preduzme određene tehničke mjere da bi se to smetanje svelo na tolerantne granice.¹⁴⁵ Tako su imisije susjedska prava, one ne moraju isključivo poticati sa susjedne nekretnine. Imisijama i drugim štetnim uticajima ne ugrožava se samo pravo svojine, već može da se ugrožava i pravo na zdravlje onih lica koja su im izložena, pa se sve više zastupa stav o nužnosti primjene normi o imisijama u cilju zaštite ljudskih prava (prvenstveno zdravlja) zanemarujući susjedske odnose.¹⁴⁶ Zaštita od imisija, po prirodi stvari, prevazilazi klasičan građanskopravni odnos dva subjekta, budući da se imisijama ugrožava životna sredina kao kolektivno dobro.¹⁴⁷ Odredba ZSP-a o imisijama je, inače, *lex specialis*

¹³⁹ Šire o tome: R. Kovačević Kuštrimović, „Zahtev da se ukloni opasnost štete”, *Pravni život*, br. 9–10/92, *Šteta i njena naknada*, I tom, str. 1229–1229.

¹⁴⁰ Č. Rajačić, op. cit., str. 220.

¹⁴¹ Vidi: D. Milić, „Zaštita od imisije i od zloupotrebe susjedskog prava uopšte”, *Pravni život*, br. 12/87, str. 1445; L. Dujmov, „Građanskopravna (sudska) zaštita od nedopuštenih imisija”, *Odvjetnik*, 1–2/84, str. 1.

¹⁴² Za štetu od imisija se odgovara ako prouzrokuju takve štetne posljedice koje premašuju uobičajene okvire koji se tolerišu u savremenoj sredini – v. Vrhovni sud BiH, GŽ-111/08 od 24.4.1980, Bilten Vrhovnog suda BiH, br. 2/80, str. 15.

¹⁴³ R. Kovačević Kuštrimović, *Vršenje prava svojine...*, str. 97–98.

¹⁴⁴ Vidi član 76 st. 4 i 5 ZSP-a.

¹⁴⁵ O specifičnoj negatornoj tužbi kao zaštiti od imisija v. I. Gliha, *Novo uređenje susjedskih odnosa u svjetlu prilagodbe hrvatskog građanskopravnog poretka europskim*, u Budimpeštanski simpozijum, Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne Evrope, Bremen, 2003, str. 60.

¹⁴⁶ Z. Rašović, „Negatorna tužba”, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, br. 1–2/06, str. 964.

¹⁴⁷ N. Petrušić, „Zaštita od imisija u građanskom sudskom postupku”, *Pravni život*, br. 12/03, str. 273.

u odnosu na odredbu ZOO-a kojom se uređuje zahtjev za uklanjanje opasnosti štete.¹⁴⁸ Prema tome, za sprečavanje djelovanja štetnih imisija postoje dvije vrste građanskopravne zaštite – stvarnopravna i obligacionopravna.¹⁴⁹ Pored građanskopravne zaštite, koja često ne može u potpunosti da obezbijedi zaštitu od imisija, postoji i upravnoppravna zaštita. U slučaju da vlasniku nepokretnosti prijeti predvidiva opasnost s tuđe nepokretnosti od neposrednih i posrednih imisija koje nije dužan trpjeti, on može zahtijevati određivanje i provođenje odgovarajućih mjera sprečavanja. Međutim, ta opasnost mora biti konkretna i izvjesna, a ne uslovljena nekim potpuno neizvjesnim budućim događajem.¹⁵⁰ Pravo na podizanje ove tužbe, kao i ostalih vlasničkih tužbi, ne zastarijeva. Tužitelj u ovakvim slučajevima može da zatraži i državinsku zaštitu, ukoliko za to postoje zakonom propisani uslovi.

Aktivno legitimisan za podnošenje tužbe je vlasnik ili pretpostavljeni vlasnik,¹⁵¹ a isto tako i suvlasnik odnosno zajednički vlasnik. On treba da ima neposrednu ili posrednu državinu svoje stvari. Za negiranje prava trećih lica nije od značaja činjenica ko vrši faktičku vlast na stvari. Naravno, aktuelni držalac ne smije biti tuženi, jer bi u tom slučaju došlo do podnošenja reivindikacione tužbe.¹⁵² Ovu zaštitu ne mogu tražiti lica koja drže stvar u pogledu koje se vrši uznemiravanje u nesamostalnoj i neposrednoj državini, bez obzira na to da li se njihova državina zasniva na nekom stvarnom ili obligacionom pravu. Tako, između ostalog, tužitelji ne mogu biti plodouživalac, zakupac, titular prava službenosti itd. Prema tome, nevlasnici nemaju aktivnu legitimaciju za učešće u ovom postupku.¹⁵³ Pasivno legitimisan u ovoj parnici je onaj koji neosnovano uznemirava vlasnika. Pri tome, nije od značaja da li je to lice radnje uznemiravanja vršilo za sebe i u svoje ime ili u korist trećeg lica. Pored njega, tuženi može biti i lice po čijem nalogu se vrši uznemiravanje, te lice u čiju korist se to uznemiravanje vrši, a on je tu korist naknadno odobrio.¹⁵⁴ Ukoliko je zbog uznemiravanja od strane trećeg lica vlasniku ili pretpostavljenom vlasniku pričinjena šteta, on ima pravo da zahtijeva njenu naknadu.¹⁵⁵ Ona se određuje po opštim pravilima za

¹⁴⁸ Član 156 ZOO-a. Vidi: D. Palačković, „Građanskopravna ekološka zaštita”, *Pravni život*, br. 9/95, str. 357–377. O preventivnim sankcijama v. D. Nikolić, *Građanskopravna sankcija, Geneza, evolucija i savremeni pojam*, Novi Sad, 1995, str. 101–104.

¹⁴⁹ O odnosu između stvarnopravne i obligacionopravne zaštite kod imisija v. B. Strohsack, „Imisije – odnos između stvarnopravne i obveznopravne zaštite”, *Zakonitost*, br. 9–10/90, str. 1163–1173; M. Krisper Kramberger, „Imisije u novom pravnom uređenju”, *Naša zakonitost*, br. 6/81, str. 82–83; N. Gavella, D. Hrabar, T. Klepac, I. Gliha, „Zaštita subjektivnih građanskih prava i građansko parnično pravo u Jugoslaviji”, *Naša zakonitost*, br. 9–10/89, str. 1018.

¹⁵⁰ Vidi odluku Vrhovnog suda Hrvatske, Gzz-2/84 od 9.2.1984, Pregled sudske prakse, Prilog Naše zakonitosti, br. 24/84, odl. 84.

¹⁵¹ U tom slučaju radi se o publicijanskoj negatornoj tužbi. Tužitelj dokazuje (pored čina uznemiravanja) činjenice uz koje se pretpostavlja svojina. Tuženi ima mogućnost da istakne prigovor postojanja jače ili jednake pretpostavke svojine od tužitelja, a naravno i prigovor da uznemiravanje nije učinio ili da ga nije učinio protivpravno.

¹⁵² Z. Rašović, *Negatorna tužba...*, str. 941.

¹⁵³ Oni imaju pravo na državinsku zaštitu.

¹⁵⁴ M. Vedriš i P. Klarić, *Građansko pravo, opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, osmo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2004, str. 292. Slično i Vrhovni sud Hrvatske, Rev-702/84 od 28.8.1984, Pregled sudske prakse, Prilog Naše zakonitosti, br. 26/85, odl. 38.

¹⁵⁵ „Vlasniku zemljišta kome je onemogućeno korišćenje zemljišta pripada pravo na naknadu štete koja obuhvata običnu štetu i izmaklu dobit, jer mu to pravo pripada uz negatornu tužbu“ – Vrhovni sud Hrvatske, Rev-1404/83 od 25.1.1984, u R. Petaković, *Zakon o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima sa sudskom praksom*, Beograd, 1990, str. 46.

naknadu štete koje predviđa ZOO.¹⁵⁶ Ovdje dolazi u obzir odgovornost po osnovu pretpostavljene krivice, a ukoliko se radi o opasnoj stvari ili opasnoj djelatnosti, odgovara se po principu objektivne odgovornosti. Zahtjev za naknadu štete može se postaviti kao sporedni u negatornoj tužbi ili kao samostalan u posebnoj tužbi. Taj zahtjev zastarijeva po opštim propisima o zastari koji su predviđeni ZOO-om.¹⁵⁷ U ovoj parnici vlasnik mora dokazati da je stvar njegova svojina, dok pretpostavljeni vlasnik treba da dokaže činjenice na osnovu kojih se pretpostavlja njegova svojina na toj stvari. Isto tako, tužitelj treba da dokaže i da postoji čin uznemiravanja njegovog prava. Na njemu ne leži obaveza da dokazuje da je to uznemiravanje protivpravno. Tuženi koji je preduzeo radnju uznemiravanja dužan je da pruži dokaze da ima pravo na preduzimanje sporne radnje¹⁵⁸ ili da tužitelj ima obavezu da takvu radnju trpi odnosno da navedenog uznemiravanja nema. Naime, svojina se smatra slobodnom od svakog ograničenja, a ako neko tvrdi suprotno, mora to i da dokaže. Kao i kod vindikacijskih zahtjeva, tuženi i u ovom postupku može isticati peremptorne i dilatorne prigovore, koji negiraju, ukidaju ili zaustavljaju zahtjev tužitelja.

Zaštita suvlasnika odnosno zajedničara¹⁵⁹

Susvojina i zajednička svojina su posebni, specifični oblici prava svojine.¹⁶⁰ Suvlasnik ima pravo na zaštitu prava svojine u pogledu cijele stvari protiv svih trećih lica. Sadržina njegovog prava ne razlikuje se od sadržine prava svojine. Sistem vlasničkopravne zaštite (reivindikacija, publicijanska tužba i negatorna tužba) i sva pravila koja u tom pogledu važe odnose se i na suvlasnike, što je sasvim razumljivo.¹⁶¹ No, suvlasnik nije obavezan da ostvaruje zahtjev za vraćanje stvari u odnosu na cijelu stvar. On ima pravo i na tužbu za zaštitu svog prava svojine na dijelu stvari (i prema ostalim suvlasnicima i prema trećim licima), jer je njegov dio tačno određen. Na tom dijelu suvlasnik ima sva vlasnička ovlašćenja,¹⁶² s tim što mora voditi računa da ne smije povređivati prava ostalih suvlasnika. Suvlasnik može tužbom zbog uznemiravanja zatražiti sudsku zaštitu protiv drugog suvlasnika kada mu drugi suvlasnik onemogućava ili bitno ograničava dogovoreni način obavljanja faktičke vlasti.

Imajući u vidu da je pravo zajedničke svojine jedinstveno i da su zajedničari vlasnici cijele zajedničke stvari, svaki od ovih lica takođe ima pravo na sistem vlasničkopravne zaštite u pogledu cijele stvari u odnosu na sva treća lica. No, zajedničar ne može tražiti zaštitu svog prava na dijelu zajedničke stvari, jer udjeli zajedničara nisu određeni ni idealno ni realno. On može od drugog zajedničara jedino tražiti predaju u sudržavinu zajedničke stvari, bez obzira na to što još nisu utvrđeni suvlasnički dijelovi i bez obzira na to što nije izvršena dioba suvlasništva.¹⁶³

¹⁵⁶ Član 132 st. 2 ZSP-a.

¹⁵⁷ Vidi član 376 ZOO-a.

¹⁵⁸ Član 132 st. 3 ZSP-a.

¹⁵⁹ Vidi član 133 ZSP-a.

¹⁶⁰ O zaštiti susvojine i zajedničke svojine v. M. Dedijer, „Zaštita susvojine i zajedničke svojine“, *Pravni život*, br. 12/87, str. 1417–1432.

¹⁶¹ Ovdje nije bitna veličina njegovog suvlasničkog dijela.

¹⁶² Član 26. st. 1. ZSP.

¹⁶³ Vidi odluku Županijskog suda u Karlovcu br. Gž-2017/99 od 19.3.1999, Izbor odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. 1/99, odl. 126.

ZAKLJUČAK

Pravo svojine kao najšira pravna vlast na stvari sasvim razumljivo uživa i najsvetobuhvatniju pravnu zaštitu. Ova zaštita ima mnogobrojne aspekte. Stvarnopravni aspekt zaštite svojine široko je postavljen u Zakonu o stvarnim pravima. Svojinski zahtjev nastaje povredom prava svojine bez obzira na pravni osnov sticanja i njegov sadržaj je uslovljen prirodom te povrede (oduzimanjem stvari vlasniku ili uznemiravanjem vlasnika na drugi način, a ne oduzimanjem stvari). Tužbe za zaštitu svojine – rei vindicatio, actio publiciana i actio negatoria, vuku svoje porijeklo još iz rimskog prava i njima se ne štiti ni jedno drugo pravo osim prava svojine. Ove tužbe djeluju erga omnes odnosno protiv svih trećih lica s kojima vlasnik nije u nekom obligacionom odnosu. U parnicama koje se njima pokreću (petitorni sporovi) raspravljaju se sporna pravna pitanja za razliku od državninskih parnica gdje se traži zaštita faktičke vlasti (državine). Principi koji se odnose na zaštitu prava svojine, u osnovi, važe i za zaštitu prava suvlasnika i zajedničara.

LITERATURA

1. Babić, I. *Građansko pravo – Uvod u građansko pravo i stvarno pravo*. Banja Luka, 2008.
2. Babić, I. *Pravo svojine, istorijat, pojam i sadržina*. Pravni život, br. 11/09.
3. Babić, I. *Zaštita javne svojine*. u Promene u pravnom sistemu, Novi Sad: Zbornik radova, Zlatibor, 16–19. mart, 2009.
4. Bodiroga –Vukobrat, N. *Zaštita prava vlasništva u europskom pravu*. Rijeka: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 23, br. 1/02.
5. Brežanski, J. *Zaštita prava vlasništva*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1/02, str. 295–333.
6. Bujuklić, Ž., *Forum romanum, Rimski država, pravo, religija i mitovi*. Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2006.
7. Crnić-Grotić, V. *Zaštita prava vlasništva u međunarodnom pravu*. Rijeka: Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 22, br. 1/01.
8. Čok, V. *Svojina kao pravo čoveka*. Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, 1989.
9. Dedijer, M. *Zaštita susvojine i zajedničke svojine*. Pravni život, br. 12/87.
10. Dujmov, L. *Građansko-pravna (sudska) zaštita od nedopuštenih imisija*. Odvjetnik, 1–2/84.
11. Gams, A. i Petrović M. *Osnovi stvarnog prava*. Osmo, novim propisima prilagođeno, izdanje, Beograd, 1980.
12. Gams, A. *Neka razmatranja o svojini sa stanovišta ekonomije, prava, sociologije i filozofije*, Zbornik radova “Promjene u pravu svojine, Transformacija društvene svojine”, Sarajevo, 1990.
13. Gams, A. *Svojina*, treće dopunjeno izdanje, Beograd, 1991.
14. Gavella, N. *Sadržaj vlasnikovog reivindikacijskog i publicijanskog zahtjeva te posjednikovog protuzahjevna*, Privreda i pravo, br. 12/81.
15. Gavella, N., Hrabar, D., Klepac, T., Gliha, I. *Zaštita subjektivnih građanskih prava i građansko pamično pravo u Jugoslaviji*. Naša zakonitost, br. 9–10/89.
16. Gavella, N. *Posjed stvari i prava*. Zagreb, 1990.
17. Gavella, N. *Ograničenja prava vlasništva*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 19, br. 2/98.
18. Gavella, N. *Jamstvo vlasništva*. iz članka 1. Prvog protokola uz europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, u Zborniku radova “Europsko privatno pravo”, Zagreb, 2002.
19. Gliha, I. *Novo uređenje susjedskih odnosa u svjetlu prilagodbe hrvatskog građanskopravnog poretku europskim*. u Budimpeštanski simpozijum, Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne Evrope, Bremen, 2003.

20. Hašić, E. i Pošković, H. *Neka pitanja primjene člana 1 Prvog protokola Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama*. u Zborniku radova "Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse", Mostar, 2008.
21. Hiber, D. *Svojina u tranziciji*. Beograd, 1998.
22. Horvat, M. *Rimsko pravo*. deveto izdanje, Zagreb, 1977.
23. Hrvatina, B. *Stjecanje prava vlasništva na nekretninama i zaštita prava vlasništva*. Informator br. 4704–4705.
24. Jelčić, O. *Zaštita prava vlasništva*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 21, br. 1/00.
25. Jelić, R. *Pojam i struktura osnovnog oblika svojine u našem pravu*. Beograd, 1992.
26. Jelić, R., *Posebni oblici prava svojine u SRJ*. Beograd, 1998.
27. Korlaet, R. *Zaštita vlasnika po propisima Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima*. Odvjetnik, br. 11–12/82.
28. Kovačević Kuštrimović, R., *Zahtev da se ukloni opasnost štete*. Šteta i njena naknada, I tom.
29. *Pravni život*, br. 9–10/92,
30. Kovačević-Kuštrimović, R. *Vršenje prava svojine*. *Pravni život*, br. 10/95.
31. Kovačević Kuštrimović, R. i Lazić, M. *Zaštita imovine prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*. *Pravni život*, br. 10/05.
32. Kovačević Kuštrimović, R. i Lazić, M. *Stvarno pravo*. Niš, 2006.
33. Krisper Kramberger, M. *Imisije u novom pravnom uređenju*. *Naša zakonitost*, br. 6/81.
34. Krneta, S. *Pravo vlasništva – normativni i praktični aspekti njegove realizacije*. i Aneks VII Daytonskog sporazuma“, u: *Odabrane teme privatnog prava*. Sarajevo, 2007.
35. Lazarević, D. *Susvojina, zajednička svojina i zaštita prava svojine*. Prvo izdanje, Beograd, 2011.
36. Lazarević, D. *Službenosti i susedsko pravo*. Prvo izdanje, Beograd, 2011.
37. Marković, L. *Građansko pravo*. prva knjiga, opšti deo i stvarno pravo, drugo izdanje, Beograd, 1927.
38. Meyer, T. *Svojina kao ljudsko pravo*. *Pravni život*, br. 10/05.
39. Milić, D. *Zaštita od imisije i od zloupotrebe susedskog prava uopšte*. *Pravni život*, br. 12/87.
40. Momčinović, H. *Zaštita prava vlasništva*. *Zakonitost*, br. 9–10/90.
41. Mulabdić, S. *Teorijski i praktični aspekti publicijanske tužbe*. *Pravna misao*, br. 3-4/11.
42. Nikolić, D. *Građanskopravna sankcija, Geneza, evolucija i savremeni pojam*. Novi Sad, 1995.
43. Palačković, D. *Građanskopravna ekološka zaštita*. *Pravni život*, br. 9/95.
44. Perić, Ž. *Stvarno pravo*. Beograd, 1920.
45. Petaković, R. *Zakon o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima sa sudskom praksom*. Beograd, 1990.
46. Petrak, M. *Rei vindicatio u klasičnom rimskom pravu*. u: *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić*, Zagreb, 2009.
47. Petrak, M. *Predmet dokazivanja (thema probandi) u reivindikacijskim parnicama u klasičnom rimskom pravu i suvremenim evropskim stvarnopravnim sustavima*. *Liber amicorum Nikola Gavella*, *Građansko pravo u razvoju*, Zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emeritusa Nikole Gavelle, *Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*.
48. Petrović D. *Građansko-pravna zaštita svojine*. Zbornik radova "Promjene u pravu svojine, Transformacija društvene svojine", Sarajevo, 1990.
49. Petrušić, N. *Zaštita od imisija u građanskom sudskom postupku*. *Pravni život*, br. 12/03.
50. Pvlakić, M. *Transformacija stvarnog prava u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo, 2009.
51. Radovanov, A. *Načelni stavovi i pravna shvatanja*. Novi Sad, 2000.
52. Radošević, B. *Građanskopravna zaštita prava svojine*. *Pravni život*, br. 11/07.
53. Rajačić, Č. *Stvarno pravo*. predavanja, Zagreb, 1956.

54. Raččić, T. *Pravni instituti, propisi i sudska praksa u oblasti svojinskih odnosa sa registrom pojmovna*. Beograd, 1983.
55. Rašović, Z. *Negatorna tužba*. Arhiv za pravne i društvene nauke, br. 1–2/06.
56. Rašović, Z. *Stvarno pravo*, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Podgorica, 2010.
57. Romac, A. *Rimsko pravo*. V izdanje, Zagreb, 1994.
58. Simonetti, P. *Vlasništvo i njegove transformacije, jamstvo i zaštita u ustavnom poretku Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine*. u Zborniku radova „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse”, Mostar, 2010.
59. Spaić, V. *Osnovi građanskog prava II, Stvarno pravo*. treće dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Sarajevo, 1962.
60. Spaić, V. *Građansko pravo*. Opšti dio i Stvarno pravo, Sarajevo, 1971.
61. Srdić, M. i Tatić, D. *Priručnik o sticanju, prometu i zaštiti prava svojine na nepokretnostima, propisi, sudska praksa, obrasci*, Beograd, 1995.
62. Stanković, O. i Orlić, M. *Stvarno pravo*. drugo izdanje, Beograd, 1982.
63. Stanojević, O. *Rimsko pravo*. Srpsko Sarajevo, 2003.
64. Statovci, E. *Zaštita svojine – komparativna studija*. Priština, 1979.
65. Stažnik, Š. *Pravo vlasništva u praksi Evropskog suda za ljudska prava*. u Stvarnopravna uređenja tranzicijskih zemalja – stanje i perspektive, Zagreb, 2009.
66. Stojanović, D. *Pravo na svojinu kao univerzalno zajemčeno pravo*. Pravni život, br. 10/95.
67. Stojanović, D. *Svojina kao pravni institut*. Pravni život, br. 10/98.
68. Stojčević, D. *Rimsko pravo*. sveska prva, Beograd, 1960.
69. Stojanović, D. *Stvarno pravo*, osmo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1991.
70. Stojčević, D. *Rimsko pravo*. sveska prva, sedmo izdanje, Beograd, 1960.
71. Strohsack, B. *Imisije – odnos između stvarnopravne i obveznopravne zaštite*. Zakonitost, br. 9–10/90.
72. Triva, S., Belajec, V. i Dika, M. *Građansko parnično procesno pravo*. Zagreb, 1986.
73. Vedriš, M. i Klarić, P. *Građansko pravo, opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*. osmo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2004.
74. Vizner, B. *Komentar Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima*. Zagreb, 1980.
75. Žuvela, M. *Vlasničkopravni odnosi, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o zemljišnim knjigama*. Zagreb, 2004.

Duško Medić, PhD

Faculty of Law, Pan-european University Apeiron Banja Luka

Protection of Property Rights in the Law of Republika Srpska

Abstract: Property right as the most extensive legally recognized ownership on things has also wide-ranging legal protection. The author deals with the issue of the protection of the property rights in accordance with the Republika Srpska Law of Proprietary Rights. This Law distinguishes property claim for return on things (*rei vindicatio*), hypothetical property claim, (*actio Publiciana*) and claim for intrusion or disturbance (*actio negatoria*). The aforementioned claims also existed in the Roman legislation. Principles regarding protection of the property rights, mostly apply to the protection of rights of co-owners and joint proprietors.

Key words: property, protection of ownership rights, hypothetical owner